EUHARISTIA ȘI DIMENSIUNEA EI HRISTICĂ

Andrei-Gabriel COSTACHE^{1*}

Abstract: *The Eucharist and her hristic dimension*². The religious experience states the possibility that people can participate to the life in communion with God. Our admission to God isn't limited to some external forms, but involves the entire psychophysical being. This participation gains new dimensions by understanding the Holy Eucharist as the Sacrament of Christ, which gives us the eternal life – „But if you do eat my flesh and drink my blood, you will have eternal life” (John 6, 54) –, and also as a Mystery of the knowledge of God – Eternal life is to know you, the only true God, and to know Jesus Christ, the one you sent (John 17, 3). Thus, the knowledge isn't only the urge to which the Christian must adhere, but it postulates a conscious involvement which helps to understand the meaning of the Sacrament. In the beginning, the Eucharistic ritual, being short and simple, didn't need an explanation, because it was the centre of the cult and of the entire religious life of the Church. The Holy Eucharist started to be a subject of debates, study or explanation when the first misinterpretations about its internal idea, or its external form appeared. Therefore, the first explanations of the Holy Eucharist appeared in the writings of the Apologists. These misinterpretations are still present today, as a reminiscence of the past, in different sectarian environments. As a result, we, as exponents of the Orthodoxy, having the duty of confessing the teaching of Christ, must defend our faith from the attacks of those who do not believe in the Holiness of the Eucharistic preface. Through the miraculous preface of the Eucharistic gifts in the Flesh and Blood of the Lord it is realised, in a mystical form, the great mystery of the Christianity (cf. 1 Timothy 3, 16): the incarnation of the Lord. Therefore, the Eucharistic preface is a new and miraculous incarnation of God, with every Liturgy. In

^{1*} Diacon, PhD Student, Faculty of Orthodox Theology „Justinian Patriarch”, at University of Bucharest, Bucharest, Romania.

² Studiu realizat sub îndrumarea Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Păuleanu, care și-a exprimat acordul pentru publicare.

other words, The Holy Eucharist is an extension in time of the Incarnation, a mystical immortality for us.

Keywords: *Holy Eucharist, sacrament, preface, Jesus Christ, offering, Holy Fathers, the Flesh and Blood of the Lord.*

Introducere

Cuvântul *euharistie* provine din limba greacă, de la verbul care înseamnă *a mulțumi*, folosit de Mântuitorul, Care instituind această Sfântă Taină, mai întâi a mulțumit lui Dumnezeu și după aceea a binecuvântat pâinea pe care, frângând-o, a dat-o Sfinților Apostoli zicând: „Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu. Și luând paharul și mulțumind, le-a dat zicând: Beți dintru acesta toți, că acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor” (Mt. 26, 26-28)³.

Sfânta Euharistie este numită Taină deoarece acest termen este traducerea substantivului grecesc *mysterion*. După cum se știe, termenul – misterion – înseamnă *lucru tănuț, ascuns, secret*, ceva ce nu poate fi cuprins cu mintea, o învățătură tainică, așa cum aflăm în scrierile tardive ale Vechiului Testament (*Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus Sirah, Tobit, Iudita*). În Noul Testament, acest termen se referă mai ales la planul lui Dumnezeu de mântuire a lumii (Rom. 16, 25-26; I Cor. 2, 7-9). Planul dumnezeiesc de mântuire s-a realizat deplin în Iisus Hristos, Care este prin excelență *Taina lui Dumnezeu - Tatăl* (Col. 2, 2).

Instituitorul Sfintelor Taine și adevăratul lor săvârșitor este Iisus Hristos, deoarece harul, care ni se împărtășește în mod nevăzut prin Sfintele Taine, nu este altceva decât lucrarea lui Hristos. Fiul lui Dumnezeu Își continuă lucrarea mântuitoare în Biserică, prin revărsarea harului Duhului Sfânt în Sfintele Taine. Însușirea eclesiologică a Sfintelor Taine presupune nu numai faptul că acestea înfăptuiesc Biserica, ci și faptul că Tainele aparțin Bisericii, că doar Biserica le poate săvârși, prin slujitorii ei: episcopi, preoți și diaconi. Puterea de a învăța, de a sfinți și de a conduce pe credincioși la mântuire (In. 20, 21-23; Mt. 28, 18-20; Mc. 16, 15-16) a fost dăruită în mod direct de către Mântuitorul Sfinților

³ Ioasaf GANEA, „Taina Sfintei Euharistii, mijloc de mântuire”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 5/1988, p. 67.

Apostoli, iar apoi, prin aceștia, urmașilor lor, episcopilor și preoților, aceștia fiind investiți cu puterea Duhului Sfânt pentru slujirea de iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu (I Cor. 4, 1)⁴.

Studiul de față se dorește a fi o scurtă analiză și prezentare a Sfintei Euharistii ca Sfântă Taină, în vederea dobândirii vieții veșnice la care trebuie să tindă toți oamenii. De asemenea, dorim să evidențiem câțiva Sfinți Părinți care au făcut referire la Euharistie, să prezentăm materia folosită la Sfânta Euharistie și simbolistica acesteia și să încercăm să explicăm modul în care pâinea și vinul se prefac în Sfântul Trup și Sânge al Domnului nostru Iisus Hristos.

1. Prefacerea Sfintei Euharistii în gândirea Sfinților Părinți

Chiar și după înviere, Euharistia a fost săvârșită pe pământ, de Hristos, ca o expunere vizibilă a stării Lui de aducere permanentă a Sa în planul nevăzut (Lc. 24, 30-31).

Marea taină a smereniei creștine, arătarea Domnului în Trup, despre care face referire Sfântul Apostol Pavel (I Tim. 3, 16), se realizează în chip mistic prin prefacerea minunată a darurilor euharistice în Trupul și Sângele Său. Prin urmare, cu fiecare Liturghie a lui Dumnezeu - Cuvântul, prefacerea euharistică reprezintă o nouă întrupare. Euharistia este o prelungire în timp a întrupării, o înveșnicire mistică a ei pentru noi⁵. Prin aceasta se înfăptuiește îndumnezeirea noastră, despre care dă mărturie Sfântul Atanasie al Alexandriei atunci când afirmă că El (Cuvântul) S-a făcut om, tocmai pentru ca noi să ne îndumnezeim. Cu alte cuvinte, prin această continuă și tainică întrupare euharistică, Fiul lui Dumnezeu Se face pe Sine neconținut Fiul Omului, pentru ca noi să putem deveni fii ai lui Dumnezeu⁶.

În mod analogic, Sfântul Ioan Damaschin realizează o explicare a prefacerii ca lucrare a Duhului Sfânt, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, afirmând că Sfântul Prooroc Isaia a văzut un cărbune aprins. Așa cum cărbunele nu este o substanță obișnuită, ci una unită cu focul, tot astfel,

⁴ Ioan MIHĂLCESCU, *Dogmatica iubirii*, col. „Clasici ai teologiei românești”, București, Edit. România Creștină, 1998, p. 449.

⁵ NICOLAE al Makariopolei, „Preînchipuiri euharistice, caracterul și importanța lor”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3/1974, p. 34.

⁶ *Ibidem*.

pâinea împărtășaniei nu reprezintă o simplă pâine, ci una unită cu divinul, nu printr-un proces de întrupare, ci prin asimilarea în Trupul lui Hristos⁷.

Întâlnirea cu Hristos în Euharistie rămâne lăuntrică, tainică, cu toate că, după Înviere, fiecare apariție a Sa a fost personală și vizibilă.

Dumnezeu Își manifestă dragostea față de noi prin întrupare, mai mult chiar decât în actul creației, căci în timp ce atunci ne crea pe noi după chipul Său, aici Se unește cu noi, luând chipul nostru⁸. Cu privire la supunerea Fiului față de Tatăl, în toată lucrarea de mântuire a noastră, a vorbit Fiul Însuși încă înainte de a Se întrupa, prin cuvântul inspirat al psalmistului, după cum ne certifică Sfântul Apostol Pavel: „Drept aceea intrând în lume zice: Jertfă și prinos n-ai voit, dar mi-ai întocmit un trup. Atunci am zis: iată vin ca să fac, Dumnezeule, voia Ta” (Evr. 10, 5-7; Psalm 39, 9)⁹. Ceea ce justifică și motivează existența întrupării vine de la Dumnezeu, din dorința Sa de a Se face om și de a face din firea Sa umană, consubstanțială tuturor, o teofanie, locul unde sălășluiește Sfânta Treime¹⁰.

La momentul prefacerii Sfintei Euharistii, preotul, aflat în fața Sfintei Mese, solicită prin rugăciune coborârea Duhului Sfânt de la Tatăl, căci prin Acesta, Tatăl Însuși prefăce pâinea și vinul în Trupul și Sângele Hristosului Său. Chiar dacă pâinea și vinul se prefac în Trupul și Sângele Lui, prefacerea nu este o lucrare numai a lui Hristos, după cum nici nu S-a întrupat fără voința Tatălui și fără lucrarea Duhului în Fecioara Maria.

Astfel, întruparea Cuvântului este o taină mai mare, mai profundă decât facerea lumii¹¹ și este actualizată prin Sfânta Euharistie.

2. Adevărata hrană veșnică: Sfânta Euharistie

Încă în cele mai vechi scrieri a fost reflectată concepția cu privire la Sfânta Euharistie ca hrană și băutură a nemuririi: *Didahia celor doisprezece Apostoli (cap. 9 și 10), Apologia I a Sfântului Iustin*

⁷ Olivier CLEMENT, *Puterea credinței*, traducere de Alexandrina Andronescu și Daniela Ciascai, Târgoviște, Edit. Pandora, 1999, p. 161.

⁸ *Ibidem*, p. 306.

⁹ *Ibidem*, p. 104.

¹⁰ Paul EVDOCHIMOV, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană*, traducerea, prefața și notele de Vasile Răducă, București, Edit. Christina, 1995, p. 31.

¹¹ Vladimir LOSSKY, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere de Vasile Răducă, București, Edit. Bonifaciu, 1998, p. 141.

Martirul (cap. 66)¹². Folosind prin analogie hrana obișnuită, se poate arăta cum se dobândește viața veșnică prin consumarea Trupului și Sângelui Domnului. Astfel, hrana materială, fiind produsul pământului, al luminii și al căldurii solare, al aerului și al umezelii, prin procesul complex al mâncării (mestecare, dizolvare, absorbție și asimilare) și prin respirație (ardere), preface elementele constitutive ale organismului, menținând în această manieră viața acestuia. Organismul viu comunică într-un mod sau altul cu materia și viața prin intermediul hranei, ajungând la o identificare a celui ce se hrănește cu lumea materială. Astfel, în Sfânta Euharistie primim sub forma pâinii și a vinului, adevăratul Trup și Sânge al lui Hristos, devenim comunicanți cu esența dumnezeiască umană a Domnului și ne facem asemenea Lui, sfințindu-ne și primind mărturia sau chezașia nemuririi. Și, după cum prin întrupare Fiul lui Dumnezeu S-a făcut asemenea nouă, după firea Sa omenească, tot așa și noi, prin consumarea Trupului și a Sângelui Său dumnezeiesc, devenim asemenea Lui¹³.

Teodor de Mopsuestia afirmă că pentru a rămâne în această viață, luăm ca hrană pâinea care are puterea să mențină în noi viața, pentru că Dumnezeu i-a dat această putere, în mod asemănător noi primim nemurirea, mâncând pâinea cea de taină. Dacă hrana trupească se schimbă înăuntrul în izvorde viață, adică pâinea, peștele și orice mâncare se preface în sânge hrănitor, în Împărtășanie lucrurile se întâmplă total opus, în sensul în care, însăși Pâinea vieții schimbă, preface și umple de viață pe cel ce se împărtășește, intrând până în minte și în inimă, prin această Pâine ne mișcăm și viețuim, fiind singura care are viață întru sine¹⁴.

Fiind Absolutul transcendent, Hristos nu Se preface în momentul în care Se oferă ca hrană omului, ci El este Cel ce îl transformă pe om în ceea ce este El Însuși, la fel cum hrana se transformă în interiorul omului care o mănâncă (pâinea, peștele, vinul și orice alt aliment se transformă în sânge omenesc). Cu toate acestea, în Euharistie se întâmplă contrariul: însăși Pâinea Vieții mișcă pe cel ce se hrănește și-l schimbă, îl preface în Ea însăși. În acest fel, omul devine mădular

¹² NICOLAE al Makariopolei, „Preînchipuiri euharistice, caracterul și importanța lor”, p. 33.

¹³ *Ibidem*, p. 34.

¹⁴ Nicolae CABASILĂ, *Despre viața în Hristos*, traducere din limba greacă și note de Teodor Bodogae, București, EIBMBOR, 1997, p. 109.

efectiv al Trupului lui Hristos, mădular hrănit și făcut viu de Cap, „fiindcă cele ale capului cu necesitate coboară la trup”¹⁵. În Taina Sfintei Euharistii omul primește în mod substanțial Trupul omniunic al lui Hristos, în care locuiește deplinătatea dumnezeirii, unindu-se cu El în mod substanțial, deși într-un mod nevăzut.

La Cina Domnului, Hristos dizolvă în noi realitatea cerească a Trupului Său, în chipul pâinii și al vinului, iar omul devine o părticică a firii îndumnezeite a lui Hristos¹⁶.

Așadar, acestea fiind spuse, se ridică o întrebare: De ce au fost alese tocmai mâncarea și băutura ca mijloace de comunicare cu Dumnezeu și de dobândire a vieții veșnice? Răspunsul este: Pentru că tot prin mâncare am pierdut darul vieții celei de veci (Fac. 2, 17; 3, 3). Continuând firul întrebării: Dar, de ce tocmai pâinea și vinul au fost alese să devină Trupul și Sângele Domnului? Răspunsul este: Pentru că acestea constituie hrana de bază a omului (Mt. 6, 11), iar Mântuitorul însuși S-a numit pe Sine *pâine cerească, pâinea vieții* (In. 6, 32). Nu întâmplător Domnul Iisus S-a născut în Betleem, oraș a cărui denumire înseamnă în evreiește *casa pâinii*.

Simbolul unității noastre cu Hristos și cu Biserica Sa este pâinea, reprezentând, totodată, rezultatul adunării într-una a boabelor multe de grâu, împrăștiate prin lanuri (*Didahia* - cap. 10), iar vinul, mai ales cel de culoare roșie, este simbolul sângelui omenesc (Fac. 4-9, 11) și, îndeosebi, al Sângelui răscumpărător al Domnului¹⁷.

Prin actualizarea venirii lui Hristos în Euharistie, Biserica devine laudă Domnului și *dar pentru toată lumea, din partea întregii lumi*, pentru că prin aceasta suntem prefăcuți nu numai noi în Hristos, ci și rațiunile lumii pe care Hristos a vrut să le adune în Trupul Său, prin trupurile noastre¹⁸.

Sfântul Maxim Mărturisitorul consideră că unirea cu Hristos prin cugetare pregătește unirea cu Hristos prin Euharistie. Prin îndreptarea gândirii credincioase – metanoia – a comunității spre Hristos se preface și rațiunea pâinii în Trupul lui Hristos, căci întoarcerea rațiunilor spre

¹⁵ *Ibidem*, p. 158.

¹⁶ *Ibidem*, p. 101.

¹⁷ NICOLAE al Makariopolei, „Preînchipuiri euharistice, caracterul și importanța lor”, p. 33.

¹⁸ Dorel POGAN, „Semnificația eclesiologică a Sfintei Euharistii”, în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1973, p. 541.

Logos are loc prin om¹⁹. În Sfânta Taină a Euharistiei, Hristos este descoperit ca viață și recapitulare a întregii creații²⁰.

3. Înțelegerea prefacerii Sfintei Euharistii

Viața spirituală a credincioșilor este desăvârșită prin hrănirea cu Sfânta Euharistie, care îi unește în chip tainic cu Hristos. Aceasta este pentru suflet ceea ce este hrana materială pentru trup. „Trupul Meu este adevărată mâncare, și Sângele Meu, adevărată băutură” (In. 6, 56). După cum hrana materială modifică trupul în care intră, Sfânta Euharistie schimbă, desăvârșind, întreaga ființă a celui care o primește cu vrednicie, făcându-l asemenea cu Hristos, adică „părtaș dumnezeieștii firi” (II Ptr. 1, 14). Dimensiunea hristică a Euharistiei este aceea a îndumnezeirii omului, idee pe care o susține însuși Sfântul Atanasie prin faptul că El (Cuvântul) S-a făcut om pentru ca noi să fim părtași îndumnezeirii, fiindcă ne dă Trupul și Sângele Său cu putere dumnezeiască; Sfânta Împărtășanie este una din căile de obținere sau, mai bine spus, ale modului de asimilare al nemuririi. Prin Euharistie, puterea dumnezeiască nu se sfârșește la granița morții, ci lucrează în continuare prin suflet. Iar Sfântul Chiril al Ierusalimului îi denumește pe cei ce se împărtășesc, *hristofori*.

Unirea noastră personală cu Mântuitorul se realizează prin Euharistie. Această unire ne menține viața personală și responsabilă în fața lui Dumnezeu și ne oferă opțiunea de a spori permanent în Hristos, Dumnezeu întrupat. Fiecare împărtășire reprezintă o inedită *întâlnire*, *legătură* și *unire* cu Hristos Dumnezeu, o ascensiune importantă în întâlnirea și comuniunea cu Hristos Însuși și cu aproapele nostru, ca împreună mădulare ale lui Hristos. De vreme ce prin Botez și Mirungere oamenii ajung să fie frați ai Mântuitorului și fii ai Tatălui ceresc, prin Sfânta Euharistie „nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20). Trupul lui Hristos Însuși, împreună cu puterea Lui care a surpat moartea și care e transfigurat de înviere²¹ ne sunt transmise prin

¹⁹ Dumitru STĂNILOAE, „Teologia Euharistiei”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1969, p. 349.

²⁰ Ioannis ZIZIOULAS, *Ființa eclesială*, traducere de Aurel Nae, București, Edit. Bizantină, 1996, p. 128.

²¹ Ion STOICA, „Unirea credinciosului cu Hristos prin Sfintele Taine”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 3-6/1979, p. 288.

împărtășanie. Unirea omului credincios cu Hristos, prin Sfintele Taine, este în mod surprinzător atât stabilă, cât și dinamică, deoarece Sfântul Grigorie de Nyssa ne îndeamnă să urcăm permanent în cele duhovnicești, altfel nu rămânem nici măcar unde ne aflăm.

Hristos continuă să trăiască în Biserică prin Sfânta Liturghie, iar noi ne transformăm în adevărați martori ai evenimentelor mântuitoare, luând parte la Taina Împărăției lui Dumnezeu²², care este Euharistia.

În cadrul fiecărei Liturghii, toți credincioșii sunt așezați în jurul Agnețului (Mielul de Jertfă), sub formă de miride, fiind integrați în Jertfa Sa. În momentul în care o miridă este scoasă dintr-o prescură specială și este pronunțat numele unei persoane, acea persoană este oferită în jertfă lui Dumnezeu, fiindu-i iertate păcatele, intrând în harul luminos care izvorăște din mormântul Mântuitorului, în viața transfigurată și îndumnezeită pentru care a fost creată.

Părintele Dumitru Stăniloae afirmă că prin intermediul Tainelor are loc „unirea lui Dumnezeu cu creatura”, prin faptul că Mântuitorul pătrunde cu Trupul Său, cu energiile Trupului Său preamărit, în trupul nostru. În consecință, Sfintele Taine sunt căi prin care Dumnezeu ne sfințește. Prin slujbele ortodoxe se sfințesc nu doar sufletele oamenilor, ci întreaga lume, dat fiind faptul că actul sfințitor al Duhului Sfânt se revarsă prin Biserică asupra întregii naturi. Soarta naturii, fiind relaționată de soarta omului, din cauza căruia suferă stricăciunea, își găsește dezlegarea și restaurarea tot împreună cu omul. Hristos Își dă Trupul ca pâine, iar Sângele Său dătător de viață îl oferă ca vin, așadar prin cele materiale.

Lumea interioară a credinței este lumea Sfintelor Taine. În această privință, Sfântul Chiril al Ierusalimului ne învață să nu privim la pâine și vin, ca la pâinea și vinul obișnuit, deoarece ele, potrivit hotărârii Stăpânului, sunt Trup și Sânge al lui Hristos²³. Toate minunile văzute ale Mântuitorului, de la prefacerea apei în vin la Cana până la înmulțirea pâinilor și de la Schimbarea la Față până la învierea lui Lazăr, i-au pregătît

²² Ioan ANDREICUȚ, „Pietismul sectant - îndepărtarea de la credința creștină”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1989, p. 63.

²³ Sfântul CHIRIL al Ierusalimului, *Catehezele*, traducere de Dumitru Fecioru, București, EIBMBOR, 1943, p. 356.

pe Sfinții Apostoli și, desigur, pe toți credincioșii pentru primirea minunilor ascunse în Sfintele Taine²⁴.

Omul este făcut pentru o veșnicie cu Dumnezeu și nu pentru un timp trecător, timpul servindu-i numai ca drum spre viața veșnică²⁵. De aceea, Dumnezeu S-a făcut om, ca omul să ia parte la viața dumnezeiască (II Ptr. 1, 4) prin Duhul Sfânt, Care a umplut prin înviere umanitatea Mântuitorului. Fiul S-a întrupat întru totul asemenea nouă, în afară de păcat, ca noi să devenim asemenea Lui, prin îndumnezeirea lucrată în noi după înviere, dar cu încuviințarea și strădaniile noastre. Această lucrare mântuitoare se desfășurează în Biserică, de către Duhul Sfânt²⁶, Cel care preface pâinea și vinul în Trupul și Sângele lui Hristos, Jertfa cea reală și adevărată (nu ca cele simbolice din Vechiul Testament). Prin împărtășirea fiecărui credincios de roadele jertfei Mântuitorului Hristos (Rom. 10, 19)²⁷, lucrarea mântuitoare este mereu actuală, având deci un început în veșnicie și o realizare în timp.

Concluzii

Taina mântuirii noastre ne este revelată prin Biserică²⁸. Noi afirmăm că Hristos S-a făcut om, pentru a rămâne veșnic cu noi. Chiar după înviere, prin Trupul Lui înviat, pătrunde în noi²⁹. Iar, dacă prezența Lui în mijlocul ucenicilor, după înviere, nu s-a lăsat așteptată la ușile încuiate, pentru că a trecut prin ele, cu cât mai mult Hristos Se află în noi atunci când îl primim ca *pâine cerească*, prin ceea ce El Însuși a zis că este Trupul și Sângele Lui, în Sfânta Euharistie.

Așadar, după cum se vede și în capitolul 2, marea taină a smereniei creștine, arătarea Domnului în Trup, se realizează în chip mistic prin prefacerea minunată a darurilor euharistice în Trupul și Sângele Său.

²⁴ Ioan TURCU, „Sfintele Taine și faptele bune în mântuire. Principialități de ființă, de funcție și de raport”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/ 1959, p. 320.

²⁵ Dumitru STANILOAE, „Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Cel întrupat ca Om, Reunificatorul creației în El pentru veci”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 4/1987, p. 22.

²⁶ Sava GHEORGHE, „Moartea și învierea lui Hristos, temeiuri ale dreptei credințe”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1988, p. 114.

²⁷ Dumitru VIEZUIANU, „Moartea și învierea Mântuitorului după Epistolele pauline”, în *Studii Teologice*, nr. 9-10/1977, p. 661.

²⁸ Vladimir LOSSKY, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, p. 93.

²⁹ Dumitru STANILOAE, *Cuvinte de folos - Duhovnici români în dialog cu tinerii*, București, Edit. Bizantină, 1999, p. 16.

În capitolul 3 am arătat că, doar în Sfânta Euharistie primim sub forma pâinii și a vinului, adevăratul Trup și Sânge al lui Hristos, devenim comunicanți cu esența dumnezeiască umană a Domnului și ne facem asemenea Lui, sfințindu-ne și primind mărturia sau chezașia nemuririi.

Iar în ultimul capitol al acestui studiu am evidențiat faptul că, unirea noastră personală cu Mântuitorul se realizează prin Euharistie. Această unire ne menține viața personală și responsabilă în fața lui Dumnezeu și ne oferă opțiunea de a spori permanent în Hristos, Dumnezeu întrupat. Fiecare împărtășire reprezintă o inedită *întâlnire*, *legătură* și *unire* cu Hristos Dumnezeu, o ascensiune importantă în întâlnirea și comuniunea cu Hristos Însuși și cu aproapele nostru, ca împreună mădulare ale lui Hristos.

Referințe bibliografice:

1. ANDREICUȚ, Ioan, „Pietismul sectant - îndepărtarea de la credința creștină”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1989, p. 54-63;
2. CABASILA, Nicolae, *Despre viața în Hristos*, traducere din limba greacă și note de Teodor Bodogae, București, EIBMBOR, 1997;
3. Sfântul CHIRIL al Ierusalimului, *Catehezele*, traducere de Dumitru Fecioru, București, EIBMBOR, 1943;
4. CLEMENT, Olivier, *Puterea credinței*, traducere de Alexandrina Andronescu și Daniela Ciascai, Târgoviște, Edit. Pandora, 1999;
5. EVDOCHIMOV, Paul, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană*, traducerea, prefața și notele de Vasile Răducă, București, Edit. Christina, 1995;
6. GANEA, Ioasaf, „Taina Sfintei Euharistii, mijloc de mântuire”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 5/1988, p. 66-70;
7. GHEORGHE, Sava, „Moartea și învierea lui Hristos, temeuri ale dreptei credințe”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1988, p. 103-114;
8. LOSSKY, Vladimir, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere de Vasile Răducă, București, Edit. Bonifaciu, 1998;
9. MIHĂLCESCU, Ioan, *Dogmatica iubirii*, col. „Clasici ai teologiei românești”, București, Edit. România Creștină, 1998;
10. NICOLAE al Makariopolei, „Preînchipuiri euharistice, caracterul și importanța lor”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3/1974, p. 29-34;

11. POGAN, Dorel, „Semnificația eclesiologică a Sfintei Euharistii”, în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1973, p. 534-545;
12. STĂNILOAE, Dumitru, Cuvinte de folos - Duhovnici români în dialog cu tinerii, București, Edit. Bizantină, 1999;
13. STĂNILOAE, Dumitru, „Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Cel întrupat ca Om, Reunificatorul creației în El pentru veci”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 4/1987, p. 7-24;
14. STĂNILOAE, Dumitru, „Teologia Euharistiei”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1969, p. 343-363;
15. STOICA, Ion, „Unirea credinciosului cu Hristos prin Sfintele Taine”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 3-6/1979, p. 278-291;
16. TURCU, Ioan, „Sfintele Taine și faptele bune în mântuire. Principialități de ființă, de funcție și de raport”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/ 1959, p. 314-330;
17. VIEZUIANU, Dumitru, „Moartea și învierea Mântuitorului după Epistolele pauline”, în *Studii Teologice*, nr. 9-10/1977, p. 660-671;
18. ZIZIOULAS, Ioannis, *Ființa eclesială*, traducere de Aurel Nae, București, Edit. Bizantină, 1996.